

Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?

KRAL ABDULLAH

KLASİK

30. Kitap

Arap Gözüyle Osmanlı 4

Dizi Editörü M. Suat Mertoğlu

Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?

Kral Abdullah

Müzekkirât

Amman 1409/1989

© Klasik, 2006

Tercüme **Halit Özkan**

Birinci Basım Mart 2006

Ondördüncü Basım Eylül 2017

ISBN 978-975-8740-47-5

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı

Sertifika no: 15813

Kapak Salih Pulcu

Tasarım Uygulama **Sibel Yalçın**

Elma Basım

Sertifika No:12058

Kah Cad. No: 164 B4 Blok

Köy İstanbul

0212 697 30 30

KLASİK

No: 48 34134 Vefa Fatih İstanbul

0212 66 41-42 Faks 0212 520 74 00

klasikyayinlari.com

klasikyayinlari.com

book.com/klasikyayinlari

twitter.com/klasikyayinlari

İÇİNDEKİLER

İstanbul'a Sürgün ve Babamın Mekke Emirliği

- Çocukluk Yılları 3
Zevî Avn Sülalesi 8
Mekke ve Sayfiyesi 8
İstanbul Yolunda 9
Tarihten Bir İbret Sayfası 14
Âsitane... İstanbul... 17
İstanbul'dan Hicaz'a 20
Hac 33
Necid Emirleri İbn Reşid ve İbn Suûd'un Yönetimindeki
Hicaz Aşiretleriyle İlişkilerimiz 39
Osmanlı'nın Yönetim Şekli 48
Kûz Ebu'l-İr Savaşı 50
Ayaklanmanın Esasları 57
Lord Kitchener ile Görüşmem 61
Sadrazam Said Paşa'yla Birlikte 63
Osmanlı Devleti'nin Hicaz Politikasının Değişmesi 66
Said Halim, Talat ve Enver Paşalarla Birlikte 71
Babamla Buluşmak Üzere Hicaz'a Dönüşüm 78
İstanbul'a Gidiş Dönüşüm 79
Şerif Hüseyin'den Sultan Mehmed Reşad'a Mektup 85

Büyük Arap İsyanı

- McMahon ile Yazışmalar 95
Ayaklanmanın İlk İşaretleri 97
Ayaklanma 102

4
ertoglu

en İsyen Ettik?

© Klasik, 2006

Tercüme Halit Özkan

Birinci Basım Mart 2006

Ondördüncü Basım Eylül 2017

ISBN 978-975-8740-47-5

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı

Sertifika no: 15813

Kapak Salih Pulcu

Tasarım Uygulama Sibel Yalçın

askı/Cilt Elma Basım

Sertifika No:12058

alkalı Cad. No: 164 B4 Blok

faköy İstanbul

0 212 697 30 30

KLASIK

Cad. No: 48 34134 Vefa Fatih İstanbul

0212 520 66 41-42 Faks 0212 520 74 00

klasikyayinlari.com

klasikyayinlari.com

book.com/klasikyayinlari

twitter.com/klasikyayinlari

İÇİNDEKİLER

İstanbul'a Sürgün ve Babamın Mekke Emirliği

- Çocukluk Yılları 3
Zevi Avn Sülalesi 8
Mekke ve Sayfiyesi 8
İstanbul Yolunda 9
Tarihten Bir İbret Sayfası 14
Âsitane... İstanbul... 17
İstanbul'dan Hicaz'a 20
Hac 33
Necid Emirleri İbn Reşid ve İbn Suûd'un Yönetimindeki
Hicaz Aşiretleriyle İlişkilerimiz 39
Osmanlı'nın Yönetim Şekli 48
Kûz Ebu'l-İr Savaşı 50
Ayaklanmanın Esasları 57
Lord Kitchener ile Görüşmem 61
Sadrazam Said Paşa'yla Birlikte 63
Osmanlı Devleti'nin Hicaz Politikasının Değişmesi 66
Said Halim, Talat ve Enver Paşalarla Birlikte 71
Babamla Buluşmak Üzere Hicaz'a Dönüşüm 78
İstanbul'a Gidiş Dönüşüm 79
Şerif Hüseyin'den Sultan Mehmed Reşad'a Mektup 85

Büyük Arap İsyanı

- McMahon ile Yazışmalar 95
Ayaklanmanın İlk İşaretleri 97
Ayaklanma 102

Türk Komutan Ferik Galib Paşa'nın Teslim Oluşu	113
Ciddede Storrs ve Lawrence'la Birlikte	118
Arap Bölgelerinde Bağımsızlık İlanı	122
Lawrence!...	131
O Dönemde Tanıdığım Bazı İngilizler	134
Demiryolu	135
Fahri Paşa	136
Vehhâbilik ve Vehhâbiler: Savaş ve Mukadderat	145
Türbe ve Harmâdan Sonra	154
Allenby... Catroux...	156

Ürdün Devleti'nin Doğuşu

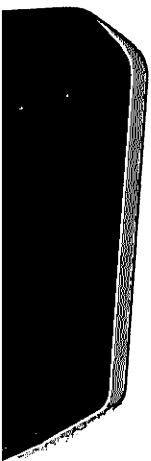
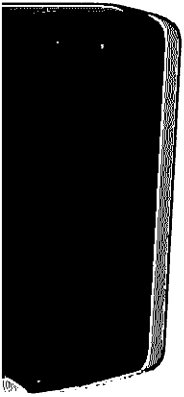
Doğu Ürdün'e Gelişim	163
Mr. Churchill'le Kudüs'te Görüşme	170
Doğu Ürdün'deki İlk Hükümet ve Danışma Meclisi	175
Müsteşarlar Meclisi	177
Londra'ya Gidişim	178
İki Önemli Olay	180
İkinci Raslân Hükümeti	180
Doğu Ürdün'ün Bağımsızlığının İlanı	180
Vekiller Meclisi	185
Bakanlar Kurulu	185
İlk Hükümet Programı	186
Büyük Kurtarıcı'nın Amman'a Gelişi ve Kendisine Halife Olarak Biat Edilmesi	186
İkinci Rikâbî Hükümeti	189
Gelişme ve İlerlemeler	190
Hüseyin'in Tahttan Çekilmesi	193
İkinci Halid Hükümeti ve Yürütme Meclisi	193
Serrâc Hükümeti	196
Birinci İbrahim Paşa Hükümeti	196
Tevfik Ebulhüda Paşa Hükümetleri	197
Yürütme Meclisi'nin Yerini Bakanlar Kurulu'nun Alması	198
Britanya Hükümetinin Ürdün Hükümetinin İsteklerine Verdiği Cevap	199
Rifâî Hükümeti	200

İkinci İbrahim Paşa Hükümeti	200
Hükümetler ve Maslahatgüzarlar	201
İngiliz Maslahatgüzarlar	203
Yüksek Komiserler	205
Sir Herbert Samuel	205
Lord Plumer	205
Sir John Chancellor	205
Sir Arthur Wauchope	205
Sir Harold McMichael	206
Lord Gort	206
Arap Ordusu	206
Irak İsyanı Hakkında	211
Nuri Said Paşa'nın Mektubu ve Buna Cevabım	216

Arap Ülkelerinin Halihazırdaki Durumuna Bir Bakış

Arap Ülkelerinin Halihazırdaki Durumuna Bir Bakış	221
Arap Ulusu	221
Araplarla Arap Olmayanların Başlarının Kopması	222
Ayrılığın İlk İşaretleri	222
Hicaz'a Gelen Heyetler ve Arapların Çalışmaları	224
Sınırların Belirlenmesi	224
Sonuçlar	225
Arap Birliği Nasıl Parçalandı? Suriye Nasıl Kaybedildi?	230
Filistin'in Partileri ve Siyonistleştirilmesi Yüzünden Hicaz'ın Kaybedilmesi	230
Arap Birliği Hakkında Başbakan Tevfik Ebulhüda Paşa'ya Verdiğimiz Özel Talimatlar	232
Parçalanmış Bir Suriye Bağımsızlığını Nasıl Sürdürebilir?	237
Hicaz'da Petrol İmtiyazları	239
Winston Churchill, Büyük Britanya ve Araplar	241

Dizin 245

TAKDİM

Elinizdeki kitap II. Meşrutiyet'te Osmanlı parlamentosunda görev yapan bir mebusun, Mekke mebusu Abdullah b. el-Hüseyin'in (1882-1951) hatıralarıdır. Yazar aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin Mekke Emiri olan ve 1916'da Osmanlı Devleti'ne isyan eden Şerif Hüseyin'in oğludur. Abdullah 1921-1923 arasında İngiliz mandası altındaki Filistin'in bir parçası, 1923'ten sonra da bağımsız bir emirlik olan Doğu Ürdün'ün emiri ve nihayet 1946'dan sonra tam bağımsız olan Ürdün'ün kralı olmuştur.

Kral Abdullah anılarında çocukluğundan itibaren yaşadıklarını ana hatlarıyla aktarmaktadır. Hicaz ve İstanbul'daki çocukluk yılları, babası Şerif Hüseyin'in Mekke emirliği ve kendisinin Osmanlı Meclis-i Mebusanı'ndaki Mekke mebusluğu, Asir'de Osmanlı Devleti'ne isyan eden Seyyid İdrisi'yi bastırmaya yönelik askerî harekât, 1916'daki büyük Arap İsyanı, Haşimî-Vehhâbî mücadelesi ve Ürdün Devleti'nin doğuşu, bu hatıratın ana başlıklarından bazıları.

Türk kamuoyunda zaman zaman dile getirilen, "Arapların Türkleri arkadan vurduğu" suçlamasının eğer bir gerçeklik payı varsa, bu suçlamaya muhatap olabilecek kimselerin, Kral Abdullah'ın mensubu bulunduğu Haşimî ailesi olduğunda şüphe yoktur. Haşimî ailesinin İngilizlerle işbirliği yapması aslında sadece Türklerin değil, birçok Arabın da tepkisini çekmiştir. 1916 İsyanı esnasında bir Arabın Abdullah'a "kızıl suratlı" Lawrence'ın kendi yanlarında ne işinin olduğunu sorması, bazı Arapların

İngilizlerle yakın temasa duyduğu öfkeyi yansıtır. Kral Abdullah'ın 1951 yılında bir Filistinlinin suikastı neticesinde can vermesi de kaderin garip bir tecellisidir.

Şerif Hüseyin ve Ali, Abdullah, Faysal ve Zeyd başta olmak üzere oğulları Osmanlı Devleti'ne başkaldırmış ve Arap Yarımadası'nda Osmanlı sonrası meydana gelen oluşumlarda başat olmasa da önemli roller oynamışlardır. Bağımsız ve birleşik bir Arap devleti kurma iddiası ile ortaya çıkılmasına rağmen, neticede Osmanlı-Arap coğrafyası Batılı devletlerin hakimiyeti altına girmiş, üstelik çok sayıda küçük devletin ortaya çıkmasıyla daha önceden var olan birlik de yitirilmiştir.

Kral Abdullah'ın hatıralarında, beklentilerin çok uzağında kalan bu şekilde bir neticenin gerçekleşmesinden sonra, sözkonusu isyana katılmaktan dolayı pişmanlığını dile getirmesi manidardır. Yazarın ayrıca, bir yandan Hicaz'daki bazı kararları nedeniyle babasını; bir yandan da bağımsız ve birleşik bir Arap devleti kurma hedefi varken Suriye'ye kral olma uğruna Londra ve Paris'te kulis yapan kardeşi Faysal'ı eleştirmesi de dikkat çekicidir.

Kral Abdullah'ın en önemli özelliği, 1916 İsyanının hazırlanması ve yürütülmesi konusunda babası ile İngilizlerin temasını sağlayan kimse olmasıdır. Elinizdeki kitap bu konuya belli ölçülerde ışık tutmaktadır. Kitap ayrıca İngilizlerin, Osmanlı'nın Arap vilayetlerinden uzaklaştırılma planının yürürlüğe konmasında ve Haşimî ailesinin Hicaz, Suriye ve Irak gibi bölgelerdeki idarî pozisyonları elde etmesindeki katkılarına dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Kitap Türk-Arap ilişkilerinin Osmanlı'nın son dönemi ve sonrasında izlediği seyir konusunda da önemli açılımlar getirmektedir. En azından 1916 Arap İsyanını, bu isyanın başaktörlerinin bakış açısıyla yansıtması açısından önemlidir. Böylece okuyucu, isyanın temellendirilmesinde sözkonusu olan argümanların, meselenin tarafı olan Araplarca nasıl ortaya konulduğunu görme fırsatı yakalamaktadır.

1916 Ayaklanması, bir taraftan Arap ve Müslüman kamuoyu nezdinde İttihatçı yönetimin gayriislâmî uygulamaları gerekçe gösterilerek meşrulaştırılmaya çalışılırken diğer taraftan İngilizlerle gizli pazarlıklar sürdürülerek siyasî kazanım hesapları yapılmak suretiyle kendi içinde tezatlar taşıyan bir karaktere sahip olmuştur. Dinî ve milliyetçi temellendirmelerin kullanıldığı bu argümanların ne kadar ikna edici olduğu okuyucu tarafından takdir edilecektir. Ayrıca eser, bölgenin şekillenmesinde yabancı müdahalelerin rolü konusunda günümüz açısından da önemli ipuçları sunmaktadır.

Zaten "Arap Gözüyle Osmanlı" dizisinin amacı da tarihi problemleri kaşımak suretiyle aktüel nefretler ihdas etmek değil, tarafların bakış açılarını ortaya koymak suretiyle bu problemlerin akl-ı selimle ve çok yönlü olarak değerlendirilmesine ve Türk-Arap ilişkilerinin daha sağlıklı bir zemine oturtulmasına katkıda bulunmaktır.

Bu kitap yayına hazırlanırken tarafımızdan bazı açıklayıcı notlar konulmuş ve okumayı kolaylaştırmak için kitap, bölümlere ayrılmıştır. Kitapta geçen hadislerin kaynağı ise mütercim tarafından gösterilmiştir. Ayrıca, kitabın aslındaki fotoğraflar yeterince kaliteli olmadığı için, başka kaynaklardan temin edilen görsel malzemenin kullanılması tercih edilmiştir.

M. Suat Mertoğlu

“ARAP İSYANI” yakın tarihimizin en önemli kırılma noktalarından biridir. Kurgulanmış tarihin toplumsal hafızamıza işlemeye çalıştığı “Arapların ihaneti” algısı, aslında bizim geçmişimizle kurduğumuz ilişkinin travmatik boyutunu sergiler. Osmanlı'nın parçalanış sürecinde Arapların kopuşu etrafında geliştirilen söylem, tarihî bir olgudan çok ideolojik bir tutumu yansıtır.

Gerçekten Araplar Osmanlı'ya ihanet ettiler mi? Ya da isyan sadece bölgeye ilişkin sömürgeci amaçları olan büyük devletlerin kıskırtmasından mı ibaretti?

Kesin olan şu ki, Arapların Osmanlı'dan kopuşu, ulus-devlet sürecinde Türk kimliğinin yeniden inşası amacıyla hizmet eden ideolojik bir söyleme dönüşmüştür. “Türlere ihanet” söyleminin Araplardaki karşılığı Arapları sömüren, İslâm'a ihanet eden Türlere dönüşecektir. Aslında bu iki zıt söylem, Osmanlı bakiyesi Müslüman uluslarda inşa edilmeye çalışılan modern ulus kimliğinin ortak tarihî ve kültürel bağlamdan koparılarak “öteki” üzerinden tanımlanmasına hizmet etmiştir.

Bu kitap, “Arap isyanı” olarak bilinen gelişmelerin en önemli aktörünün yaşadığı olayları anlatan belge niteliğinde bir hatıradır. İngiliz istihbaratının marifetiyle Hicaz'da başlatılan isyanın nasıl gerçekleştiği anlatılırken aynı zamanda bu hareketi meşrulaştırma çabalarının nelere yaslandığını da okuyabiliyoruz. Elinizdeki eser, sembolik olarak başlatılan ve İngiliz politikasının uzantısı olan isyan hareketinin başaktörü durumundaki bir ismin gözlemlerine, niyetlerine ve en önemlisi bu hareketin dayandırıldığı siyasî ve kültürel gerekçelere aşina olmak isteyenlerin gözardı edemeyecekleri bir metin. Şerif Hüseyin'in İttihatçılarla ilişkisi ve İngiliz yetkilileriyle isyandan çok öncelere dayanan teması yakın tarihe ışık tutacak nitelikte.

W. Churchill, T.E. Lawrence ve Emir Abdullah Kudüs'te
(Mart 1921)

